

El Barri Centre de Salt, una perifèria al centre de la perifèria

El Barri Centre de Salt és on es concentra una tercera part de la població del municipi. Està compost d'edificis verticals que, per tant, acullen més densitat en poc espai. No obstant això, no es pot parlar del Barri Centre ni entendre'n les característiques sense posar-lo en relació amb el conjunt de Salt, el seu desenvolupament com a municipi i els principals esdeveniments i transformacions que ha viscut.

Text > **JUDIT FONT REDOLAD**

Salt és un municipi de 6,6 quilòmetres quadrats i 32.000 habitants que ha estat testimoni dels fenòmens més importants dels segles xx i xxi, i tots han deixat una empremta en la seva fisonomia urbana i humana. Tot plegat, fruit de processos de transformació econòmica a gran escala que han comportat migracions destacades. Ha viscut la transició de l'agricultura tradicional (d'hortes) a la indústria tèxtil, i la consolidació posterior com a poble en una perifèria socioeconòmica de la capital orientada als serveis.

Durant la primera meitat del segle xx, l'existència d'indústria tèxtil local hi ubica classes treballadores que emigren del camp a la ciutat, primer per treballar a les fàbriques i, més endavant, per tot el Gironès. La condició obrera i també d'arrel agrícola propicia que, en el context de la guerra, Salt també sigui escenari de revoltes emancipadores, amb fets com ara la col·lectivització de la fàbrica Kropotkin, el naixement d'ateneus com La Floreal, etc. Alguns esdeveniments hi van crear una cultura i una memòria de l'organització col·lectiva.

A la segona meitat del segle xx, s'hi produeix la migració de població d'altres zones de l'Estat espanyol. Salt triplica el nombre d'habitants entre els

anys seixanta i vuitanta, una etapa en la qual es construeix el 60 % dels habitatges del parc actual per donar resposta a la demanda de la població que hi arriba. Urbanísticament, creix com a ciutat i en vertical, amb el barri nou a la zona centre, la plaça de Catalunya i altres espais. En aquest sentit, la diferència de preu de l'habitatge de Salt en comparació amb el de Girona ha

anat ubicant la població de classe treballadora a l'àrea perifèrica, i alhora s'ha construït la perifèria mateixa.

El 1983, amb la implantació dels ajuntaments democràtics, Salt adquireix condició de municipi independent, un fet reivindicat per una població que sempre ha tingut un fort sentiment de pertinença i d'identitat saltenca, que la diferencia de la capital.

>> La plaça de la Llibertat és el centre neuràlgic del barri i de Salt. (Foto: JUDIT FONT)

>> Els habitatges del Barri Centre són edificis verticals, alguns dels quals estan deteriorats. (Foto: JOAN AURELI MARTÍ)

A final dels anys noranta i principi d'aquest segle, amb el fenomen de la globalització i la internacionalització de moviments migratoris de sud a nord desfent el camí colonial, comencen a arribar a Salt persones d'origen africà i llatinoamericà. Els hi atreïa la possibilitat de treballar en la indústria de l'alimentació, a les càrnies o en la construcció, que els oferien unes feines precàries, poc qualificades, i fins i tot condicions irregulars. Novament, l'accés a un habitatge més assequible facilita

La pandèmia i l'evolució del capitalisme extractiu, amb les pràctiques bancàries abusives i els fons voltors, han convertit el Barri Centre de Salt en el territori amb menys renda *per capita* disponible de tot Catalunya

l'establiment de població immigrada a Salt, tot i que treballa a fora, a la capital o als polígons perimetrals de Girona.

En aquest sentit, l'any 2000 la població de Salt era de 22.000 habitants, amb el 6,3 % de població d'origen estranger. En deu anys, la població total s'incrementa en vuit mil persones. Un increment de població total marcat per l'increment de més d'onze mil persones d'origen estranger —cal considerar que els nascuts a Catalunya amb pares d'origen estranger prenen la nacionalitat dels pares; per tant, aquesta dada inclou els nens i les nenes nascuts a Catalunya—, i per la disminució de la població de nacionalitat espanyola, que marxa a altres municipis. És a dir, l'increment percentual de població d'origen estranger sobre la població total passa del 6,13 % al 42 % en deu anys.

Aquest augment important de població en pocs anys genera necessitats noves al municipi: en l'àmbit escolar, d'habitatge, d'equipaments, etc. A més, la població nova hi queda fixada d'una manera desigual, i això hi configura una geografia urbana segregada quant a disposició de la població en el territori, amb els habitants d'origen immigrant més concentrats a la zona del centre, mentre que d'altres barris es mantenen intactes.

En aquests deu anys, al Barri Centre es produeix un procés de substitució de població: els veïns que hi havien estrenat edificis en els anys setanta, i que amb el pas dels anys i la millora de les condicions de vida havien pogut marxar a la zona nova de la Massana o a altres pobles de l'entorn, es veuen substituïts per veïns i veïnes nous que adquireixen els habitatges que hi queden en venda. Són els anys del boom immobiliari, del qual encara ara es pateixen conseqüències dramàtiques.

De fet, entre els anys 2005 i 2007 es dona el nombre màxim de transaccions immobiliàries a Salt de tot el període 2004-2012, segons les dades del Ministeri de Foment, amb més de dues-cents cinquanta transaccions cada trimestre. Unes transaccions que ja en aquell moment són plenes d'irregularitats per part dels bancs, que concedeixen les hipoteques sense unes garanties mínimes. Anys després, s'han definit com a pràctiques que freqüen l'estafa.

Així, el Barri Centre es torna a convertir en el barri d'arribada de més veïns i veïnes migrats, com en els anys setanta, però en aquest cas de persones provinents d'altres continents, i també esdevé el nucli de concentració de la població més pobra, com a resultat de la partida de les persones

que havien millorat de condicions de vida i de l'encapsulament de les que encara hi resten en situacions de precarietat.

El 2009, la crisi econòmica ja hi impacta fortament; s'hi arriba al 19 % d'atur l'any 2010 i s'endureixen les condicions de vida de moltes persones. En els darrers anys s'hi ha produït una certa cronificació de la pobresa per la precarització del mercat de treball, l'encariment de l'habitatge, etc. La pandèmia i l'evolució del capitalisme extractiu, amb pràctiques bancàries abusives i els fons voltors, han convertit el Barri Centre de Salt en el territori amb menys renda *per capita* disponible de tot Catalunya.

Es tracta, per tant, de fenòmens de tall estructural que fan de Salt un poble amb uns elements particulars i preocupants, i que tenen el Barri Centre com a focus: la manca d'accés a l'habitatge i la segregació socioespacial, la manca de dret a vot i les desigualtats derivades de la Llei d'estrangeria (també l'empobriment). No obstant això, hi ha ressorgit una capacitat organitzativa que n'enforteix la comunitat.

El mercat de l'habitatge com a factor clau de la fractura i l'empobriment

Quan a mitjan primera dècada d'aquest segle es va produir el major nombre conegut de transaccions de compra-venda d'habitatges, les persones que

en van adquirir via hipotecària ho van fer per una necessitat de sostre, no perquè fos un projecte sòlid de compra. En aquell moment, en què no hi havia una oferta assequible de lloguer, el racisme immobiliari impedia que certes persones hi accedissin, i tots els bancs oferien hipoteques perquè sabien que el negoci era la transacció (sovint amb pràctiques enganyoses), moltes persones van optar per comprar pisos, per poder-los compartir o posteriorment reagrupar-hi la família.

Poc després, la crisi econòmica va fer insostenibles les hipoteques i els habitatges van tornar als bancs, i les famílies en van ser expulsades i van quedar amb el deute, mentre que tornaven a estar obligades a procurar-se un sostre. Altre cop, sense oferta de lloguer, racisme immobiliari i preus impossibles. Al mateix temps, van anar quedant molts habitatges buits (dels bancs), que ni s'han mantingut ni han pagat les quotes obligades a les comunitats, cosa que ha contribuït al deteriorament dels edificis.

Aquests darrers anys, a fi de continuar traient benefici d'un parc d'habitatges poc atractiu, els bancs han venut els habitatges a fons voltors i societats d'inversió a uns preus tan baixos que un ciutadà mitjà, o els ocupants mateixos, els podrien haver pagat. Amb això, també eviten que els relacionin amb el drama dels desnonaments i esquiven els enrevessats processos judicials. Segons la diagnosi del Pla Local d'Habitatge 2021-2026, 1.800 habitatges del parc de Salt pertanyen a fons voltors. Un veritable càncer.

Centenars de persones, famílies i infants viuen ocupant aquests habitatges com a única opció possible de sostre (que no es pot ni considerar de llar), en alguns casos sense aigua ni llum, o amb instal·lacions defectuoses. Sense les condicions mínimes d'un habitatge digne, sense tranquil·litat, sense estabilitat, amb por i angoixa, reclamant un lloguer social. De fet, a Salt, el 63 % de les famílies no poden accedir a un lloguer mitjà (sis-cents euros) segons la mateixa diagnosi i, alhora, l'oferta disponible en el mercat és quasi inexistent: «Actualment, l'accés al mercat de l'habitatge al municipi està tens, perquè hi ha poca producció d'obra nova i, sobretot, manca de lloguer. El preu mitjà del lloguer mensual a Salt frega els 628 euros, i hi ha poca

>> Al carrer d'Àngel Guimerà, que travessa el Barri Centre, hi ha un gran nombre de comerços, com també el local de barri Guimerà Centre i el punt de lectura. (Foto: JUDIT FONT)

>> La majoria dels edificis van ser construïts en la dècada dels setanta. (Foto: JOAN AURELI MARTÍ)

oferta en aquest règim (menys del 4 % del total de l'oferta disponible)».

Fronteres internes, segregació urbana

Existeixen fronteres interiors, físiques, que encasellen i fixen cadascú en uns determinats espais segregats (carrers, barris, equipaments, serveis...), i això fa que la població transiti el poble de maneres diferents.

El Barri Centre es configura com l'espai de concentració de les situacions de precarietat i racialització, acull la major part de comerços regentats per persones d'origen immigrant i el carrer esdevé l'espai de relació i d'interacció apropiat per als seus habitants. Es tracta majoritàriament de veïns amb dificultats socioeconòmiques, que viuen en habitatges petits i tenen famílies grans, o que els comparteixen i per això fan un ús més intensiu de l'espai públic: carrers, plaça de la Llibertat, parc Monar... Els edificis també són un reflex de la precarietat. Una perifèria dins la perifèria. Però el barri no és només una amenaça perquè qui hi viu pugui ser assenyalat, reprimat o vigilat, sinó que també és el refugi segur contra l'estigma. El que alguns anomenen *Salt City*.

Segregació escolar i inacció política

La dinàmica de segregació i diferenciació pel que fa als espais físics es reproduïx també en l'ús dels recursos i dels serveis del municipi, però en major mesura i amb una significació especial es produïx en l'àmbit escolar.

A Salt hi ha una situació de distribució desigual de l'alumnat en els diferents centres, una distribució desigual que es dona sobretot en la relació entre l'escola pública i l'escola privada concertada, i que es basa sobretot en les diferències de condicions socioeconòmiques de les famílies i el seu origen. Una situació detectada i documentada, en el cas de Salt, a l'informe extraordinari *La segregació escolar a Catalunya*, publicat el 2008 pel Síndic de Greuges, sense que ara com ara, el 2022, puguem identificar accions valentes per capgirar la situació, a banda de plans locals i signatures de pactes estèrils. Cap grup polític, de cap administració, no hi ha volgut entrar.

Aquest fet, tant en el cas de Salt com en d'altres, té una gran rellevància pel paper que tenen les escoles en la configuració de les relacions socials (infants, joves, famílies, entorn...), així

com per l'impacte que pot tenir en la socialització i la definició de trajectòries escolars i de vida també diferenciades. Unes trajectòries que inevitablement tracen i reforcen la frontera simbòlica i tan violenta entre «ells» i «nosaltres», que té unes conseqüències greus. I també té responsables.

Poca qualitat democràtica

A Salt, una de cada tres persones adultes que hi viuen no té dret a vot. L'any 2019, la població de més de divuit anys

El barri no només és una amenaça perquè qui hi viu pot ser assenyalat, reprimat o vigilat, sinó que també és el refugi segur contra l'estigma. Allò que alguns anomenen *Salt City*.

eren 23.973 persones, i el cens electoral era de 15.458 (64,48 %). 8.515 persones més grans de divuit anys veïnes de Salt no tenen dret a vot (35,5 %).

Aquesta anomalia democràtica va provocar que, en les passades eleccions municipals de 2019 i amb el 56,72 % de participació (8.768 vots), l'equip de govern actual guanyés les eleccions amb 2.493 vots. El 28,8 % dels vots emesos, que suposa el 16 % sobre el cens, però que finalment correspon al 10 % dels vots sobre una població adulta total de 23.973 persones.

És, per tant, un escenari de desigualtat de drets polítics i de poc impacte electoral de la població d'origen immigrat, però també dels joves nascuts a Catalunya que no han pogut adquirir la nacionalitat, que sumen un terç de la població adulta. Aquest fet pot haver tingut efectes en la política local i autonòmica, ja que els darrers governs s'han mostrat reticents a impulsar polítiques socials que puguin decebre els electors que tenen la nacionalitat i més a favor de respondre les seves demandes. La inacció per revertir la segregació escolar n'és un exemple.

No és estrany, doncs, en aquest context, que algunes pràctiques de l'Administració pública mostrin actuacions discriminatòries en les condicions d'empadronament, en l'obtenció d'informes d'arrelament o habitatge (unes mesures que només afecten les persones immigrades), ordenances de convivència, etc. A més, la mateixa orientació ideològica, programàtica, i l'acció de la política municipal al llarg dels anys poden haver tingut incidència en la configuració d'una visió particular de Salt, interna i externa, així com en l'estigmatització de determinats entorns i grups socials. I això sense que les persones afectades puguin ni premiar ni castigar electoralment cap programa, ja que no poden votar. Aquest fet també té un impacte sobre les opcions de grups d'extrema dreta i dels seus discursos.

D'altra banda, una bona part de les polítiques públiques s'han enfocat a l'aspecte convivencial, intercultural, amb el risc de reforçar encara més visions estereotipades i la segregació i, en canvi, deixant intactes els temes de fons, d'accés a drets i recursos.

El fet que 12.400 persones de Salt (de totes les edats) no tinguin la naciona-

>> El parc Monar és l'espai verd més proper al Barri Centre, freqüentat pels veïns i veïnes sobretot a les tardes i els caps de setmana. (Foto: JUDIT FONT)

litat suposa que estan exposades a les desigualtats i injustícies derivades del marc normatiu de la Llei d'estrangeria. No són ciutadanes de ple dret. La Llei d'estrangeria apuntala el racisme institucional, ja que posa límits als drets de les persones i en justifica la discriminació: suposa dificultats d'accés al treball, a l'habitatge i a la formació, entre d'altres, d'un terç de la població de Salt.

Un poble que s'organitza i lluita

No obstant això, cal dir que existeixen experiències concretes, espais on es treballa per combatre aquesta segregació espacial, social i escolar, i és precisament en l'àmbit associatiu i sociocultural. La vida associativa i autoorganitzativa de Salt n'és un tret històric. Ho va ser en la reivindicació de la independència del municipi el 1983, en les lluites obreres relacionades amb les fàbriques tèxtils, en les accions pioneres de l'Escola d'Adults, en els projectes d'autogestió de joves com La Maret en els anys noranta, en la lluita per la conservació de les Deveses, i ara, per exemple, ho ha estat en la reivindicació i la gestió comunitària d'un ateneu per part de les entitats, o les accions de protesta pel Black Lives Matter de la primavera de 2020, en què el jovent de Salt cridava pels seus drets i contra els abusos.

Existeix un Salt que s'organitza, format per persones i entitats que fan pel poble, amb una rica vida associativa, formal i informal, en l'àmbit cultu-

ral, esportiu, de lleure, de moviments socials, etc. Aquest Salt ha estat més invisible en els grans mitjans de comunicació i d'alguna manera també en la política local. Hi ha espais on es generen experiències d'organització social en clau de veïnatge que poden propiciar el trencament de les fronteres interiors.

A Salt hi ha dones d'origen centre-africà que s'organitzen per estalviar conjuntament, i es donen suport mutu en la criança i altres qüestions. A més, des del 2007, l'Associació de Veïns Barri Centre treballa per promoure i canalitzar les reivindicacions del barri i fomentar la participació. La Coordinadora d'AFA pedala des de les escoles públiques, i des del 2017 la plataforma Salt'educa lluita contra la segregació escolar. Altres espais com l'Espai Antiracista o el Sindicat de l'Habitatge aborden el conflicte dels drets i la discriminació, i entitats del tercer sector despleguen propostes i suports a determinats grups i col·lectius. I, a banda, caus i entitats culturals de tota mena posen en el lleure, en la trobada i en la festa popular la seva força transformadora.

Viure a segons quin lloc no permet la indiferència, sinó que implica prendre'n part. Salt obliga a arremangar-se. Salt no és un refugi del món, és el món. Salt no és un espai de calma i de confort, és un lloc on molts conflictes de caràcter estructural travessen els carrers, les cases i les vides de les persones. Si vius a Salt, com diu Benedetti, «no te'n salves».

Aquesta violència institucional és un fet que condiona la vida comunitària del poble en tots els àmbits